

ARHIVIST IZMEĐU »KLASIČNOG« I »SUVREMENOG«

Izet Šabotić*

UDK: 930.25

Izet Šabotić: Arhivist između »klasičnog« i »suvremenog«. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 8/2009, str. 127–132.

Izvirnik v bosanščini, izvleček v bosanščini in angleščini, povzetek v angleščini.

U radu se daju naznake vezane za potrebu prilagođavanja arhivskih kadrova novim okolnostima, koje su rezultat tehnološkog razvoja u oblasti informatičkih tehnologija i globalizacijskih promjena društva. Potreba prilagođavanja arhivskih kadrova posebno je izražena u arhivskim službama zemalja razvijenog svijeta, gdje je još uvijek prisutan klasični pristup rješavanja arhivske problematike koji ne može dati potpune rezultate na tom planu. Stoga je neophodno raditi na stvaranju obrazovanog arhivskog kadra, osposobljenog da uvaži suvremene vrijednosti i prihvati neophodne norme i standarde koji će biti garant očuvanja cjelokupne produkcije arhivske građe.

UDC: 930.25

Izet Šabotić: Archivist between »Classical« and »Modern«. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 8/2009, pp. 127–132.

Original in Bosnian, abstract in Bosnian and English, summary in English.

The thesis provides information related to the need for adaptation of archival employees to new circumstances occurring as a result of technological development in the area of informatics and globalization. The need to adjust the staff is especially evident in archival services of developed countries where the classical approach to resolve archival issues is still present, and it cannot provide complete results. Therefore it is necessary to work on creating educated archival staff that will be able to include modern values and accept needed norms and standards that will be a guarantee for complete archives preservation.

Ključne besede: arhivski kadri, arhivsko gradivo, »klasična znanja«, »moderna znanja«, izobraževanje arhivskih kadrova, arhivska dejavnost, izobraževalni programi, osnovni študij.

UVODNE NAZNAKE

Kadrovi čine jedan od bitnih preduslova za uspješno obavljanje svake djelatnosti. Tako je i u arhivskoj djelatnosti, gdje kadrovi predstavljaju osnovnu kariku uspješnog obavljanja svih arhivskih zadataka, i od njihove uloge u potpunosti zavisi funkcija arhivskih ustanova, i njen primarni zadatak koji se odnosi na uspostavu sistema zaštite, upravljanja i korištenja arhivske građe.

Godinama je u arhivskoj praksi postojala ustaljena forma rada arhivskih djelatnika, odnosno njihov pristup radnim zadatcima, prilagođen datim okolnostima i potrebama kako bi se uspješno odgovorilo na zadate im obaveze. Nekada su takve obaveze bile u skladu sa potrebama struke, no često se dešavalo da te obaveze ne budu u skladu sa potrebama i zahtjevima struke. Stoga ni rezultati zaštite arhivske građe i obavljanja arhivske djelatnosti nisu uvijek bili zadovoljavajući, što se odražavalo na ukupne rezultate zaštite arhivske građe.

* Dr. sc. Izet Šabotić, arhivski savjetnik, direktor, Arhiv Tuzlanskog kantona u Tuzli, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina.

Krajnji rezultat obavljanja arhivske djelatnosti je zavisio i od brojnih drugih faktora, poput: smještaja, zakonske regulative, opreme, odnosa stvaraoca i društva u cjelini i drugog. No, ništa nije imalo i nema uticaja na sudbinu arhivske građe kao što to imaju arhivski kadrovi. Od njihovog direktnog angažmana i djelovanja zavisila je ukupna djelatnost i struka, te njeni krajnji rezultati. U radu arhivskih kadrova u praksi su postojale brojne protivrječnosti, različiti pristupi i djelovanja, različito poimanje i tretiranje problematike, različito sagledavanje najvažnijih segmenata djelatnosti i tome slično. Te različitosti i kontraverze su proizilazile između ostalog zbog profila arhivskih kadrova i njihovog pristupa i tretiranja djelatnosti, ali i zbog same prirode, suštine, a nekada i obima problematike. Nekada su te razlike toliko izražene, da se mogu posmatrati kao posebni pravci ili oblici rada, odnosno djelovanja u arhivskoj djelatnosti.

ARHIVIST IZMEĐU KLASIČNOG I MODERNOG

Arhivistika je danas kao stručno-naučna i praktična disciplina postala jako dinamična, na čiju suštinu u potpunosti utiču sve pojave i procesi koji se dešavaju u savremenom društvu, od onih globalnih, do lokalnih. Po prirodi i karakteru djelatnosti arhivistika zadire u sve društvene sfere, pa se stoga veoma često morala prilagođavati novim »nametnutim« okolnostima kako bi predmet svog zadatka stavila pod kontrolu i učinila ga izvjesnim. No, na svom primarnom zadatku, arhivistika je veoma često imala potrebu prilagoditi se nekim novim situacijama i okolnostima, ponekad i suštinskog karaktera. U takvim situacijama, arhivski kadrovi se najčešće nisu najbolje snašli, odnosno nisu u najboljoj mjeri adekvatno odgovorili datim zadacima. Nove, moderno-dinamične promjene nastale kao rezultat tehnološkog napretka i vođenja globalne politike imale su velikog uticaja na oblast arhivske djelatnosti. Ovim promjenama su manje-više opterećene, kako arhivske službe zemalja razvijenog svijeta, tako i arhivske službe zemalja u razvoju. Stoga je u takvim okolnostima neophodno iznaći najkonzistentnija rješenja, kako bi arhivska djelatnost pratila sve promjene koje sa sobom nose suvremena društvena kretanja i tako bila u funkciji društva i zajednice. Jednom riječju, sa aspekta struke postavlja se pitanje: Kako arhivsku djelatnost učiniti funkcionalnom i korisnom za društvo i državu? Brojni su uslovi koje treba na tom planu ispuniti i zadovoljiti. No, svakako jedan od ključnih jesu osposobljeni arhivski kadrovi, spremni da se uključe u sve pore i oblasti arhivske problematike. Bitno pitanje na tom planu odnosi se na činjenicu postojećeg stanja arhivskih kadrova. Kakvi su postojeći profili arhivskih kadrova, koliki je njihov opseg znanja, da li je dovoljan za normalno uključivanje u rješavanje aktualnih arhivskih problema? Ukoliko nije, koji su to kadrovi koji su neophodni kako bi se arhivska djelatnost učinila učinkovitom za potrebe društva i zajednice? Ova pitanja posebno dolaze do izražaja u arhivskim službama zemalja u tranziciji, gdje obrazovna struktura kadrova nije zadovoljavajuća, i gdje je arhivska struka opterećena brojnim recedivima prošlosti. Stoga su naša razmišljanja u ovom radu, uglavnom vezana za arhivski kadrovski ambijent arhivskih službi zemalja u tranziciji, među kojima je i Bosna i Hercegovina.

Naime, zemlje u tranziciji obuhvaćene su istovjetnim ili sličnim društvenim, privrednim i političkim procesima, čiji su rezultati itekako imali ukupnog odraza na arhivsku struku, ostavljajući često neželjene posljedice. Takve okolnosti tražile su brzu i svrsishodnu reakciju struke. Međutim, takva reakcija je u cjelosti najviše ovisila od sposobnosti stručnog arhivskog kadrovskog aparata. On, prema nama dostupnim podacima, u većini zemalja u tranziciji nije adekvatan, sa kvantitativnog, a posebno sa kvalitativnog aspekta, odnosno nije u potpunosti osposobljen da se

uhvati u koštac sa svim otvorenim pitanjima koja su rezultat tranzicijskih promjena društva. Takvo stanje u ovom segmentu je rezultat neadekvatnog tretmana ove djelatnosti od strane društva i države koje je prisutno dugi niz godina, gdje arhivska kadrovska problematika nije adekvatno vođena i gdje se istoj nije posvećivala posebna pažnja. Treba reći da za obavljanje arhivske djelatnosti nisu posebno obrazovani, niti se danas obrazuju arhivski kadrovi na bilo kojem nivou obrazovanja (srednjoškolski, dodiplomski, postdiplomski i doktorski). Strukturu arhivskih kadrova činili su, pa i danas čine raznovrsni obrazovni profili (profesori historije, jezika, sociologije, pravnici, ekonomisti i dr.). Riječ je o kadrovima koji su ušli u ovu djelatnost bez dovoljno arhivskog znanja i umijeća. Istina je trebao duži vremenski period prilagođavanja na arhivsku djelatnost i upoznavanja s njenim osnovnim karakteristikama. Takvi kadrovi su uglavnom prva znanja sticali obavljajući neposredne radne zadatke u praksi, bez valjane educiranosti i osposobljenosti, te bez realizacije posebnih stručnih edukacionih programa i sadržaja, što bi predstavljalo određeni vid njihove stručne nadogradnje. Dodatne poteškoće u stručnom kadrovskom segmentu predstavljale su i predstavljaju „nametnute“ strukture zaposlenika, koje po dolasku u ovu djelatnost nisu iskazale interes za istu. Veoma često to je za njih bila prolazna stanica, ili pak, dobra hladovina do kraja radnog vijeka.

Ovakav arhivski kadrovski potencijal i ambijent je uglavnom prihvatljiv za rješavanje i tretiranje samo dijela osnovnih pitanja iz oblasti arhivske teorije i prakse. Oblast djelovanja ovakvih kadrovskih struktura uglavnom je vezana za problematiku tzv. „klasične“ provenijencije, kako u oblasti zaštite arhivske građe u nastajanju, njene obrade i sređivanja, tako i korištenja arhivske građe. Takvi klasični oblici djelovanja kadrovskih arhivskih struktura nisu u mogućnosti odgovoriti danas brojnim pitanjima iz oblasti arhivske struke, a posebno onim koji su rezultat tehnološkog razvoja u oblasti informacijskih tehnologija. Njihove stručne sposobnosti nisu takvog nivoa da mogu pratiti dinamični tok razvoja suvremene arhivistike. Brojna, prisutna za arhivsku struku važna pitanja, ostala su po strani, bez posebno izraženog interesovanja za uključivanje postojećeg arhivskog kadra u njihovo rješavanje. Ovdje je riječ o značajnom broju pitanja koja su rezultat brzog tehnološkog razvoja u oblasti informacionih tehnologija, potrebe primjene novih standarda i normi u ovoj oblasti, primjene novih metodologija rada novog pristupa sa efikasnijim ishodom kod brojne raznovrsne arhivske problematike. To su pitanja bez kojih je danas nemoguć normalan razvoj arhivske struke, a ona su uglavnom minimizirana od strane postojećeg arhivskog kadra. Stare i nefunkcionalne, statične i neefikasne navike postojeće kadrovske arhivske strukture, danas predstavljaju prisutan opstrukcioni faktor u oblasti arhivske djelatnosti. Faktor koji nije u stanju da sve to stručno proprati u skladu sa zahtjevima vremena i dinamičkog razvoja arhivske struke. Zahvaljujući takvom odnosu, arhivska struka ima već sada brojne posljedice, ali ne trpi samo arhivska struka, već i brojne druge oblasti i segmenti savremenog društva (nauka, kultura, ljudska prava i sl.).

NEOPHODNOST PRILAGOĐAVANJA IZAZOVIMA SAVREMENE STRUKE

Kako bi se posljedice ovakvog kadrovskog ambijenta umanjile, neophodne su konkretne aktivnosti na tom planu, koje podrazumijevaju jedan novi pristup i novi kurs u oblasti arhivske kadrovske politike. Šta treba da podrazumijeva taj novi pristup i novi kurs u oblasti kadrovske arhivske politike? Potrebno je da obuhvati nekoliko važnih pitanja. Prvo, neophodno je uspostaviti validan sistem obrazovanja arhivskih kadrova. Sistem koji podrazumijeva prije svega temeljno obrazovanje

zastupljeno u redovnom sistemu obrazovanja i to na svim nivoima (srednjoškolski, dodiplomski, postdiplomski i doktorski studij). Utvrđeni sistem obrazovanja arhivskih kadrova potrebno je uskladiti sa potrebama tržišta, a kroz realizaciju prihvatljivih obrazovnih programa koji će pratiti tržište rada. Dosadašnja praksa na tom planu je neprihvatljiva, jer najveći broj visokoškolskih institucija danas u zemljama tranzicije ne školuje kvalitetnu radnu snagu potrebnu između ostalog i arhivskom tržištu. Studijski odsjeci za obrazovanje arhivskih kadrova potrebno je da budu zasnovani na precizno utvrđenim nastavnim planovima, kojima bi bila obuhvaćena sva bitna pitanja arhivske struke, ravnomjerno podijeljene po godinama studija. Pored toga obrazovne programe je neophodno konstantno obnavljati i dopunjavati i prateći tokove napretka struke. Dinamični razvoj arhivistike podložan je pojavi novih područja i struka, koje trebaju biti implementirane kroz redovan obrazovni sistem u oblasti arhivske djelatnosti. Programe je potrebno sačinuti na način kako bi se budući arhivski kadrovi fokusirali i osposobili za organizacionu i ličnu učinkovitost u oblasti povjerenim im radnim zadacima. Realizacijom obrazovnih programa treba stvoriti obrazovne i osposobljene arhivske kadrove, koji će biti konkurentni ostalim ponjuđačima usluga na današnjem sveukupnom tržištu rada.

Pored osnovnog obrazovanja arhivskih kadrova u sistemu obrazovanja neophodno je određene kadrove usko specijalistički obrazovati, za obavljanje posebnih stručnih poslova poput: restauracije, konzervacije, mikrofilmiranja arhivske građe, zaštite filmske građe i drugih specijalnosti i specifičnosti arhivske struke. No, isto tako je važno da arhivski kadrovi danas posjeduju multidisciplinarna znanja i umijeća, iz razloga što je arhivistika danas u svojoj strukturi i suštini višeslojna disciplina.

Osim toga za uspješno obavljanje arhivske djelatnosti posebno je važna suradnja arhivskih djelatnika sa profilima kadrova iz drugih oblasti, poput informatičara, historičara, bibliotekara, muzeologa i drugih. Ovo radi činjenice što se znanje i umijeće različitih profila kadrova nadopunjuje i na taj način pomaže rješavanju raznorodnih pitanja.

Kako bi se sistem osposobljenosti arhivskih kadrova bio potpun, neophodno je isti zaokružiti organizovanjem postdiplomskog i doktorskog studija. Isti treba biti usklađen sa ukupnim reformskim visokoškolskim sistemom obrazovanja, kako po pitanju realizacije programskih sadržaja, tako i dobijanja stručnih zvanja neophodnih arhivskom tržištu.

Sistem obrazovanja arhivskih kadrova treba da ide u pravcu njihove osposobljenosti kako za samostalan, tako i timski stručni, te istraživački rad. Sve to podrazumijeva primjenu modernih metoda obrazovanja, po ugledu na svjetski prestižne obrazovne ustanove koje profiliraju ovu vrstu kadrova, kao i kadrove drugih oblasti kulture. Na taj način obrazovani arhivski kadrovi treba da budu osposobljeni kako bi se jednostavno prilagodili novim situacijama i okolnostima kod značajnog broja pitanja iz oblasti arhivske struke, što je rezultat napretka i razvoja arhivistike i informacijskih tehnologija.

Osposobljavanje arhivskih kadrova neophodno je zbog potrebe prihvatanja novog, savremenog pristupa, sagledavanja i rješavanja arhivske problematike u njenim brojnim segmentima. Ovo je posebno značajno kada je riječ o zaštiti, upravljanju i korištenju arhivske građe-informacija, kako na klasičnim tako i na novim nosačima. Taj sistem podrazumijeva praćenje - stručni nadzor informacije od samog njenog nastanka, kroz sve faze do stavljanja iste u sistem i funkciju korištenja i njene trajne zaštite. Suština ovog pitanja dovela je do potrebe promjene samog odnosa arhivskih kadrova prema istom, te potpunijeg i bližeg odnosa i saradnje

između arhivista i arhivara. Ovakve okolnosti su uticale na potrebu promjene stručnog profila djelatnika na ovim poslovima. Šta to znači? To znači da je danas uloga arhivskih kadrova promijenjena u smislu da je ista znatno aktivnija, jer oni ne smiju biti samo pasivni čuvari arhivske građe-informacija, već aktivni sudionici njene zaštite, kreiranja, upravljanja i korištenja. Ovakva potreba je dodatno uslovljena takvim odnosom i zbog različite prirode današnje arhivske informacije koja nastaje na različitim nosačima, od kojih je jedan broj njih poprilično nestabilan i promjenljiv. Ovo se posebno odnosi na problematiku elektronskih zapisa, čija je priroda usljed tehničko-tehnoloških osobina prilično nestabilna, što zahtjeva poseban nivo raznovrsnog znanja i angažmana arhivskih kadrova. Na tom planu posebno je važna i neophodna saradnja između arhivskih kadrova i informatičara, kako bi se stavili pod nadzor svi postupci i funkcije zaštite, upravljanja i korištenja elektronskih informacija, s ciljem da iste sačuvaju autentičnost i vjerodostojnost, a njihova upotreba i funkcija bude sigurna i potpuna.

No, činjenica je da danas u praksi u arhivima zemalja u tranziciji, arhivski kadrovi veoma sporo ulaze u suštinu problematike vezane za elektronske informacije i druga pitanja koja tretira moderna i postmoderna arhivistika. Jer, još uvijek su u arhivima prisutni konzervativni i klasični pristupi i metodi sagledavanja i rješavanja arhivske problematike. Isti sa postojećim nivoom znanja ne mogu dati tražene odgovore, što je postala praksa koja negativno utiče na stanje i sudbinu arhivske građe na novim nosačima. Stoga je neophodno, da postojeći arhivski kadrovi teže promjeni starih nefunkcionalnih navika, te bržem usvajanju savremenih tendencija u oblasti arhivske struke. Za taj proces neophodna je dodatna edukacija, koja se može realizovati putem različitih stručnih sadržaja (kursevi, savjetovanja, tečajevi, seminari i sl.) sa utvrđenim programima obuke teoretskog i praktičnog karaktera. Usvajanje novih modernističkih znanja podrazumijeva suradnju i sudjelovanje arhivskih kadrova u sadržajima arhivskih službi zemalja razvijenog svijeta.

Kako bi se iznašla najadekvatnija i najfunkcionalnija rješenja u oblasti zaštite, rukovanja i upravljanja arhivskom građom, te odgovorilo na brojna otvorena pitanja savremenog arhivskog doba treba težiti promjeni postojećih stručnih stajališta, te pomirenju između klasičnog i modernog shvatanja arhivske struke. To podrazumijeva prihvatanje svih vrijednosti klasičnih i modernih, u vidu prihvatljive norme i standarda, koji će biti garant uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti, te pozitivnih rješenja brojnih otvorenih pitanja koja sa sobom nosi dinamični razvoj arhivistike. Stoga je jasno da danas, ali i u buduće status arhivske struke će u velikoj mjeri zavisiti će od strukture i obrazovnog nivoa arhivskih kadrova. Jer samo sa obrazovnim i osposobljenim arhivskim kadrovima možemo imati sposobnu i profesionalnu arhivsku struku, koja je garant očuvanja arhivske građe kao bitnog činioca kulturnog identiteta društva i države.

REZIME

Arhivski kadrovi su bitan činilac uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti. U ovisnosti od njihove osposobljenosti zavisi ukupan rezultat zaštite i korištenja arhivskih informacija. U arhivskoj praksi postoje različiti pristupi arhivskoj problematici, te u ovisnosti od toga i različiti ukupni rezultati njene zaštite. U vremenu tranzicije i brzog tehnološkog razvoja, arhivistika je dobila na intenzitetu i dinamičnosti, te su s tog aspekta i neophodni arhivski kadrovi, sposobni odgovoriti zahtjevu novog vremena. To podrazumijeva novu obrazovnu formu arhivskih kadrova. U zemljama tranzicije uglavnom je zadržan klasični pristup rješavanja arhivske

problematike koji ne daje potpune rezultate i ne može da odgovori svim zahtjevima savremene arhivske struke.

Postojeći model pristupa rješavanja arhivske problematike neophodno je mijenjati kroz novi kurs kadrovske politike koji podrazumijeva uspostavu validnog sistema obrazovanja arhivskih kadrova, zastupljenog u redovnom sistemu obrazovanja na svim nivoima. Prevažodno je neophodno obrazovni sistem uskladiti sa potrebama arhivskog tržišta, kroz realizaciju prihvatljivih programa koji će pratiti tržište rada. Na taj način, potrebno je stvoriti obrazovne i osposobljene arhivske kadrove za samostalan i timski rad, prilagodljive novim situacijama i okolnostima, te sposobne za uključivanje u rješavanje svih otvorenih pitanja savremene arhivske struke. To podrazumijeva prihvatanje svih vrijednosti klasičnog i modernog karaktera, u vidu utvrđene norme i standarda, a što će biti garant uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti, te pozitivnih rješenja brojnih otvorenih pitanja s kojima je danas opterećena arhivska struka.

SUMMARY

ARCHIVIST BETWEEN »CLASSICAL« AND »MODERN«

Archival employees are an important factor of successful performance in archival theory and practice. Their level of competence defines final results of protection and use of archives. There are different approaches to the issues in archival practice, and there are different results in protection of the material as a consequence. In the transition period and fast technological growth archival theory and practice gained on intensity and dynamics, so a new type of archival employee is also needed, one that will be able to answer demands of modern times. That includes new educational form of the staff. In transition countries the approach to archival issues is mostly a classic one, and as a consequence there is a lack of results, which are not satisfactory from the perspective of modern archival theory and practice.

The model of solving archival issues currently in use must be changed through new course in archival staff politics that includes the establishing of a valid educational system, as a part of regular education system at all levels. The education system should follow needs of the market through realization of acceptable programs that will follow the labor market. In that way an educated and capable archival employee should be created, capable of independent work as well as teamwork, adjustable to new situations and circumstances and ready to participate in solving all issues of archival vocation.

For a valid approach to solving archival issues all values of classical and modern character must be accepted, in form of established norms and standards, which will guarantee successful performing in archival theory and practice, as well as positive solution to numerous unresolved issues plaguing the archival theory and practice today.